

Feridun Zaimoğlu'nun *Siebertürmeviertel* Adlı Eseri ile Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* Eserlerinin Türk Kültür Öğeleri Bakımından Karşılaştırılarak İncelenmesi

Comparison of Feridun Zaimoğlu's "Siebertürmeviertel" and Yüksel Pazarkaya's "Oturma İzni" in terms of Turkish Cultural Elements

Damla Hayriye FAZLIOĞLU
Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
(Tezli Yüksek Lisans Mezunlu), Elazığ, Türkiye
Fırat University, Social Sciences Institute
(Graduate Student), Elazığ, Türkiye
ORCID: 0000-0003-0533-8396
Email: damlabak72@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet KILINÇ
Dicle Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Diyarbakır,
Türkiye
Dicle University, Faculty of Education,
Diyarbakır, Türkiye
ORCID: 0000-0003-2366-1381
Email: ahmet@dicle.edu.tr

Makale Bilgisi / Article Information

Cite as/Atıf: Fazlıoğlu, D. H. ve Kılınç, A. (2023). Feridun Zaimoğlu'nun *Siebertürmeviertel* adlı eseri ile Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* eserlerinin Türk kültür öğeleri bakımından karşılaştırılarak incelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1), 40-60.

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 07/05/2023 **Kabul Tarihi / Accepted:** 01/06/2023

Yayın Tarihi / Published: 30/06/2023

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran/ June

Cilt/ Volume: 11 Sayı/ Issue: 1

Sayfa / Pages: 40-60

İntihal / Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği tespit edilmiştir. / This article was reviewed by at least two referees and found to be plagiarism free.

Yayıncı / Published by: Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü / Siirt University Institute of Social Sciences

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Damla Hayriye FAZLIOĞLU ve Ahmet KILINÇ). It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited

* Bu makale Damla Hayriye FAZLIOĞLU'nun "Yüksel Pazarkaya'nın 'Oturma İzni' ile Feridun Zaimoğlu'nun 'Siebertürmeviertel' adlı eserlerinin Türk kültür öğeleri bakımından karşılaştırılması" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomisini kalkındırmak isteyen Almanya iş gücüne ihtiyaç duymuş ve diğer ülkeler yanında Türkiye ile de 30 Ekim 1961'de işçi göçü anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşmanın ardından Almanya'ya resmi olarak işçi göçü başlamıştır. Türkiye'den Almanya'ya giden göçmen işçiler geçici bir süreliğine Almanya'da kalıp, çalışıp ve biraz para biriktirip geri dönmeyi planlamışlardır. Fakat Almanya hükümetinin daha sonra bu göçmen işçilere tanıdığı Aile Birleşimi Hakkı sayesinde ailelerini de yanlarına alan Türk göçmen işçiler Almanya'ya tamamen yerleşmeye başlamışlardır. Bu göçmenlerden bazıları, göçmenlerin Almanya'da yaşadıkları sıkıntıları, hissettikleri duyguları ve çektikleri vatan özlemini dile getirmek için kaleme sarılmışlardır. Böylelikle yeni bir edebiyat kolu sayılacak "Türk Göçmen Edebiyatı" ortaya çıkmış ve Türk göçmen yazarlarının eserleri bu kavram altında ele alınmıştır. Bu çalışmada Türk göçmen işçilerinin Almanya'ya gitmesiyle beraber ortaya çıkan Türk Göçmen Edebiyatı'ndan seçilen birinci ve ikinci kuşak yazarlarının eserlerinde Türk kültürünü yansıtmaya derecesi incelenmiş ve karşılaştırılmıştır. Çalışmada birinci kuşak yazarı Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri ve ikinci kuşak yazarı Feridun Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı eseri ele alınmıştır. Çalışmanın ilk önce göç; kavramsal, tarihsel, toplumsal ve kültürel açıdan ele alınmıştır. Kültür hakkında bilgiler verilmiştir. *Kültürleme (Enkulturation)*, *kültürleşme (Akkulturation)*, *asimilasyon (Assimilation)* ve *enteegrasyon (Intergration)* kavramları açıklanmıştır. Daha sonra çalışmanın temelini bölümde ise Yüksel Pazarkaya'nın yirmi üç öyküden oluşan *Oturma İzni* dli öykü kitabı ve Feridun Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı romanı Türk kültürünü yansıtan ögeler bakımından analiz edilip karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk göçmen edebiyatı, işçiler, kültür, Almanya.

Abstract

Germany needed a workforce to develop its economy after the war and signed a labor migration agreement with Türkiye on 31 October, 1961, therefore the migration of workers to Germany officially started for the first time. Turkish migrant workers who went to Germany from Türkiye planned to stay in Germany for a while, work, save some money and return. However, Turkish migrant workers who brought their families with them with the right of family reunification started to live in Germany and began to write in order to express the troubles that they had in Germany, the feelings they felt and the longing for their homeland. Thus, "Turkish immigration literature" which can be considered as a new genre of literature emerged and Turkish immigrant writers continued to write under this concept from generation to generation. In this study, the degree of reflection of Turkish culture in the works of the first generation and second-generation writers that are selected from the Turkish immigration literature that emerged with the migration of Turkish workers to Germany are examined and compared. In the study, first generation writer Yüksel Pazarkaya's *Oturma İzni* and Feridun Zaimoğlu's *Siebentürmeviertel* are discussed. In the first section of my study, migration is discussed from conceptual, cultural, social and cultural aspects. In the second section, information about culture is given. The concepts of enculturation (Enkulturation), acculturation (Akkulturation), assimilation (Assimilation) and integration (Integration) are explained. In the last part of my work, Yüksel Pazarkaya's book "Oturma İzni" and Feridun Zaimoğlu's "Siebentürmeviertel" were analyzed and compared.

Keywords: Turkish immigration literature, workers, culture, Germany.

Giriş

Göç, insanlık tarihi kadar eski bir olgudur. İnsanlar çeşitli nedenlerden dolayı sürekli göç etmişlerdir. Tarih boyunca sürekli göç eden Türkler son olarak da 1960'lı yıllarda Almanya'nın iş gücü açığını kapatmak için Almanya'ya göç etmişlerdir. Almanya'ya giderken geçici bir süreliğine orada çalışıp dönmeyi amaçlasalar da aile bireylerini yanlarına almak için Alman hükümetinin daha sonra kendilerine tanıdığı aile birleşimi hakkı sayesinde eşlerini ve çocuklarını da Almanya'ya getiren Türk göçmen işçiler Almanya'ya yerleşip yaşamlarını orada sürdürmeye karar vermişlerdir. Böylelikle artık farklı bir kültüre sahip olan Alman toplumunda yaşayan Türk göçmen işçiler kendi kültürlerinden uzak, Alman toplumuna alışmaya ve uyum sağlamaya çalışmışlardır. Fakat bu süreçte vatan özlemi çeken Türk göçmen işçiler Almancaya hâkim olmadıklarından ve yabancı oldukları için Alman toplumu tarafından dışlanmış ve kültür çatışması yaşamışlardır. İş hayatında ise görece ağır işlerde ve zor şartlarda çalıştırılmışlardır. Yaşadıkları bu zorlukları anlatmak için bazı Türk göçmenler yazmaya başlamış ve böylelikle "Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı"¹ adı altında yeni bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Zamanla bu yeni edebi oluşum için farklı kavramlar kullanılmış olsa da Türk yazarların elli yılı aşkın bir süredir Almanya'da eserler vermeye devam ettikleri bir gerçektir. Almanya'daki Türk yazarlar keskin sınırları olmamakla birlikte birinci, ikinci ve üçüncü kuşak olmak üzere belirli dönemlere ayrılmış olup, bu dönemlere göre incelenmektedir. Her bir kuşağın yaşadığı dönemde karşılaşılan zorluk ve sorunlar birbirinden farklı olduğu için bu kuşakların ele aldıkları konular, kullandıkları dil, üslup ve edebi türlerde farklılıklar göze çarpmaktadır. Örneğin birinci kuşak göçmen yazarlar günlük yaşamlarında ve Alman toplumu içerisinde karşılaştıkları zorlukları anlatan hikâyeleri ve şiirleri tercih ederken ikinci kuşak yazarları hikâye ve şiir yanında, roman ve tiyatro gibi farklı türlerden de eserler vermeye başlamışlardır.

Bu çalışmada Yüksel Pazarkaya'nın (1940 -) *Oturma İzni* ve Zaimoğlu'nun (1964 -) *Siebentürmeviertel* adlı eserindeki Türk kültür öğeleri ortaya çıkarılmaya ve iki eser arasında bir karşılaştırılma yapılmaya çalışılmıştır. Pazarkaya işçi göçü anlaşmasından üç sene önce 1958'de öğrenim görmek amacıyla Almanya'ya göç etmiştir. Yazar misafir işçi olarak Almanya'ya gitmemesine rağmen çok iyi bir gözlemci olarak misafir işçilerin sıkıntılarını görmüş ve bunları eserlerinde dile getirmiştir. Pazarkaya Türk göçmen edebiyatının birinci kuşak yazarları arasında yer almaktadır. Birinci kuşak yazarları, vermek istedikleri mesajı kısa ve öz bir şekilde okuyuculara aktarmak istemiş, edebi tür olarak öykü ve şiiri tercih etmişlerdir. Bu sebeple bu çalışmada incelenmek üzere birinci kuşak yazarı Pazarkaya'nın bir öykü kitabı ele alınmıştır. Pazarkaya'nın eseri yirmi üç öyküden oluşmakta ve misafir işçilerin Alman toplumu tarafından dışlanması, yaşadıkları kültür şoku, çektikleri vatan özlemi ve aidiyet duygusu gibi konuları ele almaktadır.

Türk göçmen edebiyatının ikinci kuşak yazarları arasında yer alan Zaimoğlu ise henüz bir yaşında bile değilken ailesiyle beraber Almanya'ya göç etmiş, orada eğitim görmüş ve sonrasında edebiyata yönelmiştir. İkinci kuşak yazarları, öykü ve şiirden farklı edebi türlere de yöneldiklerinden bu çalışmada Zaimoğlu'nun Nazi Almanya'sından kaçıp Türkiye'ye bir arkadaşının yanına sığınan bir baba ve oğlunu konu alan romanı incelenmiştir.

Problem

Bu çalışmada Türk göçmen edebiyatının birinci kuşak yazarı Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri ve ikinci kuşak yazarı Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı eserindeki Türk kültür öğeleri incelenecek ve karşılaştırılacaktır.

Bu çalışmada cevabı aranacak problemler şunlardır:

- Her iki yazar eserinde Türk kültür öğelerinden faydalanmış mıdır?
- Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eserinde ortaya çıkan Türk kültür öğeleri nelerdir?
- Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı eserinde ortaya çıkan Türk kültür öğeleri nelerdir?
- Her iki yazarın eserinde Türk kültür öğelerinden değerler, inançlar ve davranışlar yansıtılmış mıdır?
- Her iki yazarın eserinde Türk gelenekleri yansıtılmış mıdır?

¹ Tezin devamında Göçmen Edebiyatı kavramı kullanıldığında Almanya'daki Türk Göçmen Edebiyatı kastedilmektedir.

- Her iki yazarın Türk kültürüne bakış açısı nedir?

Önem

Göçmen işçilerin Almanya'da karşılaştıkları sorunları ele alan eserler vermeleriyle birlikte Almanya'da "Migrantenliteratur" yani "Göçmen Edebiyatı" denilen yeni bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda Türk göçmen yazarlar da ilk kuşaktan itibaren eserler vermeye başlamışlardır. Almanya'da ve birçok ülkede çok okunan, başarılı ve çeşitli ödüller almış birçok Türk göçmen yazar bulunmaktadır.

Toplumsal olguları ifade edebilmek için edebi eserler önemlidir. Göç sebebiyle farklı bir toplumla iç içe yaşayan Türk göçmen yazarlarının eserleri de toplumsal yaşamı belgeler nitelikte eserlerdir. Verdikleri eserlerle özellikle yaşadıkları sıkıntıları, duygularını, yabancı topluma uyum sorunlarını, Alman toplumuyla yaşadıkları çatışmaları, dışlanmalarını ve iş hayatında karşılaştıkları sorunları dile getirmişlerdir. Alman toplumundan farklı bir kültüre sahip olan bu yazarların eserlerinde aynı zamanda Türk kültürünün yansımalarını da görmek mümkündür. Kuşaklararası farklılıklar eserlerde Türk kültürünü yansıtmada da göze çarpmaktadır. Bu nedenle birinci kuşak yazarı Pazarkaya ve ikinci kuşak yazarı Zaimoğlu'nun eserleri Türk kültür öğelerini nasıl ve ne şekilde ele aldıklarını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Amaç

Araştırmanın amacı, Pazarkaya'nın *Oturma İzni* eseri ve Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* eserinde kültür öğelerini inceleyerek karşılaştırmaktır. Bu amaç çerçevesinde seçilen eserlerin analizi yapılarak, Türk kültür öğelerinin tespit edilmesi ve karşılaştırılmasına çalışılmıştır. Edebi eserler; insanların içinde yaşadığı toplumu yansıtmak için bir araçtır. Bu sebeple Türk göçmen yazarların eserleri, yaşadıkları toplumundan izler taşımaktadır. Ayrıca yabancı bir ülkede yaşamakla beraber kendi kültürlerini de yok saymayıp eserlerinde kendi kültür öğelerine de yer vermişlerdir. Bu çalışmada farklı kuşaklarda iki yazarın eserleri karşılaştırılarak eserlerinde Türk kültür öğelerini nasıl, ne şekilde ve hangi oranda yer verdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Metot

Bu çalışmada daha önce belirtildiği gibi Pazarkaya'nın *Oturma İzni* (1977) eseri ile Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* (2015) eserinin analizi yapılarak Türk kültür öğeleri açısından karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, Yıldırım ve Şimşek'in (2016) belirttiği gibi; *Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma* olarak tanımlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Bununla birlikte her iki eserdeki Türk kültür öğeleri incelenirken eserlerden alıntılara yer verilmiştir. Ancak Zaimoğlu'nun eseri Almanca yazıldığından bu eserdeki alıntılar önce orijinal haliyle ardından tarafımızca yapılan çeviriler ile birlikte verilmiştir. Ardından eserlerde tespit edilen her bir kültürel öge için ayrı ayrı yorum(lar) yapılmış, daha sonra bu öğeler kendi aralarında karşılaştırılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın kapsamı Göçmen Edebiyatının birinci kuşak yazarı Pazarkaya'nın *Oturma İzni* eseri ve ikinci kuşak yazarı Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı eseri ve bu eserlerden problemler hakkında elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır.

1. Kavramsal Açından Göç

Göç olgusu insanların var olmasıyla ortaya çıkmış bir eylemdir. Tarih boyunca insanlar bir yerden bir yere göç etmiş veya göç etmek zorunda kalmıştır. Medeniyetler göç eylemiyle kurulup yıkılmıştır. Geçmişten bugüne kadar insanlar çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli hareket halinde olmuştur.

Göç kavramı ele alındığında farklı tanımlarla karşılaşmak mümkündür ve bu da göç kavramını tanımlamayı zorlaştırmaktadır. Göçün nedenleri araştırıldığında karşımıza örneğin siyasi, ekonomik, sosyal, psikolojik ve benzeri gibi farklı nedenler çıkmaktadır. Bu sebeple göç farklı alanlarda araştırılan disiplinlerarası bir konudur. Bu alanlardan her birini göç kavramını farklı yorumlaması kavramı tanımlamayı güçleştirmektedir (Özcan, 2017, s. 185).

Almancadaki *Migration/migrieren* kelimesi, etimolojik olarak Latince'deki *migrare* veya *migratio* kelimelerinden gelmekte ve *göç*, *göçmek*, *taşınmak*, *yer değiştirmek* (Alm. *wandern*, *wegziehen* und *Wanderung*) gibi anlamlar taşımaktadır (Han, 2016, s. 5).

Türk Dil Kurumu ise göçü “ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” olarak tanımlamaktadır (Türk Dil Kurumu, 2022).

Göç yalnızca bir yerden bir yere gitme fiilini açıklamaz. Göçün aynı zamanda bireyin bir yere gitme kararındaki nedenler, göç edilen yerde kalınan zaman, orada karşılaşılan kültürel ve toplumsal iletişim gibi farklı boyutları da vardır. Bu çok boyutluluk göç veren ve göç alan toplumları kültürel, sosyal, siyasal, ekonomik ve psikolojik açılardan etkilemiştir. Bu etkileme/etkilenme yalnızca uluslararası göçlerde değil aynı zamanda ülkelerin kendi içinde yaşadıkları göçlerde de söz konusudur.

Yalçın ise göçü; “ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir” şeklinde tanımlamıştır (Yalçın, 2004, s. 13). Bu tanıma bakıldığında ulusal veya uluslararası göç açısından bir ayırım yapılmamıştır. Kanaatimizce uluslararası göçü açıklamak için bu tanıma “bir ülkeden farklı bir ülkeye gitmek” ibaresinin eklenmesi uygun olacaktır.

Kavramsal olarak ele alındığında ‘uluslararası’ kelimesinin içinde ‘ulus’ kelimesi de yer almaktadır. Bu sebeple ‘ulus’ kelimesini incelemek gerekmektedir. Ülkeden ülkeye göç etmek aynı zamanda milliyet farklılıklarını da ortaya çıkaran bir olgudur. Göçmen, gittiği ülkede yabancı ve farklı olduğu için ayırt edilmekte ve dikkat çekmektedir. Bu durum da göçmenlerin yabancı ülkeye ait olmadıkları hissine kapılmalarına sebep olmakta (Batram, vd., 2017, s. 14) ve çoğu kez bir aidiyet problemi söz konusu olmaktadır. Nitekim Türkiye’den Almanya’ya da bir uluslararası göç gerçekleşmiş, Türk göçmenler de çoğunlukla kendilerini oraya ait hissetmemiş ve yıllarca geri dönüş planları yapmışlardır.

2. Göç ve Kültür

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı kültürü aşağıdaki gibi tanımlamıştır:

Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanatı, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Topluma bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür (<https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>, 26.12.2022).

Bu tanımdan da anlaşıldığı gibi toplumlar farklı kültür öğelerine sahiptir. Türkiye’den Almanya’ya giden Türkler de farklı bir toplumun kültürü ile karşı karşıya kalmış fakat kendi gelenek ve göreneklerini sürdürmeye devam etmişlerdir. Bu nedenle bu bölümde kültüre ait kavramlar ele alınacaktır.

Kültür kavramı farklı disiplinler tarafından ele alındığından dolayı tanımlanması en zor kavramlardan biri olarak görülmektedir. Kültür kelime olarak Türkçede “ekin” anlamına gelen “cultura” sözcüğünden gelmektedir. Fransızlar da kendi dillerinde “cultur” sözcüğünü bu anlamda kullanmıştır. Almancada daha önce Latince’nin farklı formları şeklinde kullanılan bu sözcük 1793 yılından itibaren Fransızca üzerinden Almancaya geçiş yaparak bir Alman dili sözlüğüne “cultur” olarak geçmiş ve Almancada kullanılmaya başlanmıştır. (Güvenç, 1994, s. 96)

Kültürün birçok tanımı bulunmakla beraber bilim dünyası tarafından büyük oranda benimsenen tanım Tylor’un tanımı olmuştur.

Kültür, ya da uygarlık, bir toplumun üyesi olarak, insan türünün öğrendiği, edindiği, bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bütündür. (akt. Güvenç, 1997, s. 54)

Bu tanıma bakıldığında yine de kavramın tam anlamıyla tanımlandığını söylemek mümkün değildir. Fakat ana hatlarıyla kelimenin ne olduğunu anlamak mümkündür. Kültür, öğrenilmiş ve eğitimle diğer kuşaklara aktarılan bir olgudur.

“Kültürleme (Alm. Enkulturation, İng. enkulturation), insanoğlunun çocuk veya ergin olarak kendi kültüründe etkinlik kazanması ve eğitim süreci sırasında karşılaştığı bilinçli ve bilinç-dışı şartlandırmalar” olarak tanımlanır (Güvenç, 1994, s. 125). Bütün insanlar bir kültürün içine doğup var olmaktadır. Bireyler içine doğduğu çevrenin kültürünü benimser, o kültüre uyum sağlar ve davranışlarını ona göre şekillendirir.

Her ne kadar birey içine doğduğu çevrenin kültürünü başlangıçta gelişigüzel edinse de daha sonra göreceği eğitim ile bu kültürleme süreci daha sistematik bir nitelik kazanır ve kültürleme, eğitim-öğretim yoluyla gerçekleşmeye başlar.

Kültürleme üç başlık altında incelenebilir. Bunlar kasıtlı kültürleme, gelişigüzel kültürleme ve zoraki kültürlemedir. Aşağıda bu kavramlar kısaca açıklanmıştır.

3. Entegrasyon/Integration

Entegrasyon (Alm. Integration, İng. integration) kavramı kendi “kültürel değerlerini kaybetmeden yeni kültüre uyum sağlamak” anlamına gelmektedir. Türkçede bu kelime “bütünlüşme” anlamına gelir. Göçmenlerin göç ettikleri ülkenin dilini öğrenmesi, kültürünü tanınması, tarihi hakkında bilgi edinmesi göçmenlerin o ülkenin toplumuyla iç içe yaşamasını ve uyum sağlamasını kolaylaştırır.

Entegrasyonun gerçekleşmesinde hem göçmenlerin hem de ev sahibi ülkelerin yapması gereken görev ve sorumluluklar bulunmaktadır. Uyum sürecinde göçmen kabul eden ülkenin göçmenlere karşı olan tutum ve davranışları önemli rol oynar. Göçmenleri dışlayan, sosyal hayatta göçmenlere yer vermeyen bir ülkede bu uyum sürecinin başarılı olması beklenemez.

Almanya'ya giden birinci kuşak göçmen işçiler ile Alman hükümeti ve Alman toplumu arasında büyük sorunlar olmamasına rağmen, bu kuşağın Almanca bilmemesi ve dolayısıyla iletişim kuramamaları sonucunda kendilerini Alman toplumundan soyutlamışlardır. Daha sonra göçmenlerin aile birleşimi yoluyla Almanya'ya gelen çocukları ise yabancı dil öğrenmekte zorlanmış ve Alman eğitim sistemine uyum sağlayamamışlardır. Alman toplumuyla iletişim kurmakta zorlanan veya iletişim kurmaları engellenen göçmenler çareyi birbirlerine ve dini inançlara daha sıkı bağlanmakta bulmuş ve çeşitli dernek, vakıf ve cemaatlerde bir araya gelmişler ve kendi kültürlerini bu oluşumlar içinde sürdürmeye çalışmışlardır. Böylelikle bir alt kültür topluluğu oluşmuştur (bkz. Eryılmaz ve Jamin, 1998, s. 54).

Bununla birlikte göçmenler iş hayatında nispeten uyum sağlasalar da sosyal hayattaki uyum iş hayatındaki kadar başarılı olmamıştır. Almanya'ya göç eden ilk kuşağın yaşadığı sorunların başında inançlarını, gelenek ve göreneklerini yaşayamama, Almancayı konuşamama ve barınma sorunları gelmekteydi. Türklerin aile, akrabalık, dostluk ve arkadaşlık ilişkileri Almanlarınkinden tamamen farklı olduğundan Alman toplumu tarafından tuhaf karşılanmış: “Aile belli bir kültürü yaşatan kurumdur ve geniş anlamda kendi içinde bir geçmişi içermektedir. Bu bağlamda, burada “aile” sözcüğünün kullanılması bilinçli bir tercihtir” (Yaşar, 2017, s. 100).

İlk kuşak göçmenlerin Almanya'ya uyum sağlamada karşılaştıkları güçlüklerde Almanya'nın tutumu da etkili olmuştur. Zira Almanya Türkiye gibi göçün geçici olduğunu düşünmüş ve Türk göçmen işçilerin Alman toplumuna uyum sağlamalarını kolaylaştıracak hiçbir sosyal ve kültürel politika üretmemiştir.

4. Göçmen Edebiyatı

Almanya ilk yabancı işçilerini 1955 yılında İtalya'dan almaya başlamış ve 1973'e kadar Türkiye de dahil olmak üzere yedi farklı ülkeden yabancı işçi getirmeye devam etmiştir. Geçici bir süre kalarak ülkelerinde kendilerini idare edecek şekilde para biriktirip geri dönme düşüncesiyle 1960'lı yıllarda Almanya'ya gitmeye başlayan Türkler, daha sonra değişen şartlar karşısında bu düşünce yerini Almanya'da sürekli kalma fikrine bırakmıştır. Geri dönenler olsa da çoğu orada emekli olup yaşamının sonuna kadar orada yaşamışlardır.

Hem Almanya hem de Almanya'yla işçi anlaşmaları imzalayan diğer ülkeler, gelecek bu işçilerin, işçi olmaktan önce birer insan oldukları gerçeğini hiç hesaba katmamıştır. Her biri farklı ülkeden ve kültürden gelen bu insanların ne gibi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarının olabileceği konusunda hiçbir ön çalışma yapmamış ve yapılan bu işçi anlaşmalarında buna dair hiçbir bilgi yer almamıştır. İsviçreli yazar Max Frisch'in “Biz işçi çağırdık, insanlar geldi” (akt. Zengin, 2010, s. 331) sözü de bu durumu

özetlemektedir. Almanya'ya giden göçmen Türkler Almanların farklı kültürüyle karşılaşmış, bu kültür farklılığı gerek bireysel gerek toplumsal açıdan birtakım sıkıntıları beraberinde getirmiştir. Bu farklılıkları ve sıkıntıları dile getirmek için bazı Türk göçmenler yazmaya başlamış ve böylelikle Türk göçmen edebiyatı meydana gelmiştir.

Göçmenler, yabancı ülkede yaşamının verdiği zorlukları ve içine kapanma durumunu yazarak gidermeye çalışmışlardır. Yalnızlaşmak ve memleketten uzak kalınması insanları yazmayı itmiştir. Bu durumu kültürlerarası edebiyat bilgini, yazar, editör ve çevirmen olan Carmine Gino Chiellino şöyle açıklamıştır:

Auslöser meiner Motivation zu Schreiben war bei mir die Notwendigkeit, jene totale Isolation zu durchbrechen, die nach dem Heimatverlust in einer fremden Umgebung um mich herum entstanden war (Chiellino, 1986, s. 13.)

Beni yazmaya motive eden şey, vatanımı kaybettikten sonra yabancı bir çevrede, etrafımda oluşan beni tamamen saran o yalnızlığı kırma mecburiyetiydi.

Kavramsal olarak ele alındığında Göçmen Edebiyatının defalarca isim değiştirdiği görülmektedir. İlk olarak *Konuk İşçi Edebiyatı* (Alm. *Gastarbeiterliteratur*) olarak adlandırılmıştır. Göçmen edebiyatı kavramına gelene kadar *Gurbetçi Edebiyatı* (Alm. *Auslanderliteratur*), *Azınlık Edebiyatı* (Alm. *Minderheitsliteratur*), *Öteki Edebiyat* (Alm. *Literatur von Außen*) gibi kavramlar da kullanılmıştır (Aktürk, 2008, s. 7). Zaman içerisinde göçmen kökenli yazarların ele aldıkları konular ve yazarların üslupları değişikçe Göçmen Edebiyatı kavramlarında da değişiklikler meydana gelmiştir.

Göçmen kökenli yazarlar Almanya'da karşılaştıkları kültürel, sosyal, siyasi, ekonomik ve dini konuları ele alan eserler vermeye başlamışlardır. Birinci kuşak göçmen kökenli yazarlar yabancı dili bilmedikleri için çoğunlukla ana dillerinde, şiir ve düz yazı türünde yazmışlardır. Bu sebeple bunların eserleri *Konuk İşçi Edebiyatı* olarak adlandırılmıştır. Bu dönem için *Gurbetçi Edebiyatı* ve *Azınlık Edebiyatı* gibi kavramlar da kullanılmıştır. Yabancı ülkede yaşadıkları zorluklar ve edindikleri tecrübeler eserlerinin başlıca konuları arasında yer alır. Farklı bir kültüre uyum süreci "kültür şoku" nu beraberinde getirmiştir ve bunu eserlerine yansıtılmışlardır (Zengin, 2010, s. 334).

İkinci kuşaktan itibaren konular değişmeye başlamıştır. Büyük çoğunlukla dil öğrenme konusunda başarılı olan yazarlar, Almanca eserler de vermeye başlamıştır. Bu ikinci kuşak yazarları arasında birinci kuşak yazarları da eserler vermeye devam etmiştir. Çoğunluğu Almanya'da yetişmiş ve eğitim görmüş ikinci kuşak yazarlar, iki kültür arasında kalmış, kendilerinin nereye ait olduklarını bulmaya çalışmış ve eserlerinde aidiyet duygusu ve kimlik arayışı gibi farklı konuları ele almışlardır: "Aidiyet duygusunun yokluğu semti var eden kültürel yapıyı ayakta tutamaz. Zira kültür, mekân-insan ilişkisinin güçlü olduğu yerlerde filizlenir ve kök salar." (Yaşar, 2012, s. 48). Bu yazarlar hem Türk kültürünü hem de Alman kültürünü bir arada yaşadıkları için bunu eserlerinde yansıtmaya çalışmışlardır. Bu yazarların eserleri göçmen edebiyatı kavramı altında incelenmiştir. Böylelikle göçmen edebiyatı, gelişimi süresince en çok isim değiştiren alan olmuştur ve göçmen edebiyatı üzerine yapılan tüm çalışmalar, bu yeni alanın edebiyat çevrelerince tanınma ve kabul görme evresinin 1950'lerden 1970'lere kadar sürdüğü konusunda hemfikirdir. Göçmen kökenli yazarlar edebi varlıklarını oluşturmak için yaklaşık yirmi yıla ihtiyaç duymuştur (Saleh, 2011, s. 27).

4.1. Göçmen Edebiyatında Birinci-İkinci Kuşak

1960'lı yıllarda başlayan işçi göçünden bu yana Almanya'da üç kuşak göçmen yaşamaktadır. Göçmen edebiyatının oluşumundan bu yana kuşakları keskin hatlarla ayırmak mümkün olmamıştır. Edebi açıdan incelendiğinde kuşaklar arası farklar olduğu görülmektedir. Kuşaktan kuşağa konular, türler ve dil kullanımı değişmiştir. Almanya'daki Türk göçmen edebiyatı üç kuşağa ayrılarak incelenmektedir. Araştırmacılar, akademisyenler ve eleştirmenler genel olarak 1970-1980 yılları arasında ilk kuşak olarak ele almaktadır, 1980'den 1990'lı yılların ortasına kadar devam eden süre ikinci kuşağı oluşturmaktadır ve üçüncü kuşak ise 1990'lı yıllardan günümüze kadar olan dönemi kapsamaktadır (Salim, 2011).

4.1.1. Birinci Kuşak

Türk göçmen edebiyatında birinci kuşak Almanya'ya göç eden ilk Türk göçmen işçileri ouşturmaktadır: “Kendi yabancılıklarını yenmek, kendilerine bir kimlik aramak, göç sorunlarıyla hesaplaşmak, yabancı kültürle hesaplaşmak” (Erişkon, 1992, s. 23) için yazmaya ihtiyaç duyan göçmenler bu konuları dile getiren eserler vermeye başlamış ve Türk göçmen edebiyatının birinci kuşak yazarları olarak nitelendirilmişlerdir. Böylelikle Türk göçmen edebiyatının birinci kuşak yazarları eserler vermeye başlamıştır.

Türk göçmen edebiyatının ilk kuşak yazarları olarak Pazarkaya, Bekir Yıldız, Aras Ören, Nevzat Üstün, Güney Dal, Fakir Baykurt, Habib Bektaş, Şinasi Dikmen, Yaşar Miraç, Fethi Savaşçı vb. sayılabilir. Türk göçmen edebiyatının ilk kuşak yazarları eserlerini genel olarak Türkçe kaleme almış olsalar da içlerinde Almanca yazanlar da vardır. Örneğin Kemal Kurt ve Pazarkaya hem Türkçe hem Almanca eserler vermiştir. Şinasi Dikmen ise eserlerini tamamen Alman dilinde yazmıştır.

Göçmen edebiyatının ilk kuşak yazarlarının işledikleri konular aşağıda sıralanmıştır:

- Sıla özlemi
- Geri de bırakılan memleket
- Çalışma izni
- Ağır iş koşulları
- Bürokratik sorunlar
- Yabancılık
- Dil bilmemenin getirdiği zorluklar
- Entegrasyon
- Adaptasyon
- Kimlik sorunu
- Yalnızlık duygusu
- Kültür şoku
- Yabancı düşmanlığı

Bu konulara örnek olarak Pazarkaya'nın öyküleri gösterilebilir. Yazar her öyküsünde Türk göçmen işçilerin farklı sıkıntılarını ele almıştır. Aynı şekilde göçmen edebiyatının ilk eseri olarak kabul edilen Bekir Yıldız'ın “Türkler Almanya'da” kitabı da Türk göçmen işçilerin yaşadığı olumlu ve olumsuz tecrübeleri anlatmaktadır.

Türk göçmen edebiyatının ilk kuşak yazarları edebi tür olarak düz yazı ve şiir tercih etmişlerdir. Eserlerinde sade ve anlaşılır bir dil kullanmışlardır. İlk kuşak yazarların eserleri, sosyologlar ve yabancı işçilerin çocuklarına eğitim veren öğretmenlerin de ilgi odağı haline gelmiş ve başlıca okuyucuları olmuşlardır (Zengin, 2000, s. 104). Özellikle öğretmenler okullarda yabancı işçilerin çocuklarına da ders verdiği için bu eserler öğretmenlerin ilgi odağı haline gelmiştir.

4.1.2. İkinci Kuşak

İkinci kuşak yazarlar, 1960'lı yıllarda işçi göçü ile Almanya'ya göç eden Türk göçmen işçilerinin çocuklarıdır. Dolayısıyla ikinci kuşak yazarları Almanya'ya küçük yaşta giden veya orda doğan yazarlardan oluşmaktadır. Böylelikle erken yaşta Almanca ile karşı karşıya kalıp yabancı dili, buldukları çevrede, küçük yaşta gittikleri kreş ve ana okullarında edinmişlerdir. Almanca'yı anadil seviyesinde konuşuyorlardır. Orada eğitim görmüş olmalarının avantajı olarak Almanya'ya anne babalarından daha fazla uyum sağlamış, kültürünü daha yakından tanımış ve öğrenmişlerdir. Bu sebeple eserlerinde artık toplumsal sorunlardan çok bireysel sorunlara değinmişlerdir. Birinci kuşak yazarları eserlerinde vatan özleminden bahsederken eserlerini Almanca yazan ikinci kuşak yazarlarının

eserlerinde, vatansızlık ön plana çıkmakta ve Almanya artık ilk kuşağın nitelendirdiği gibi “acı vatan” olarak değil “ikinci vatan” olarak görülmektedir. Genel olarak yazarlar bir kimlik sorunu yaşamış, kimlik arayışına girmiş ve bu durumu eserlerine yansıtmışlardır.

1970’li yılların sonuna doğru göçmen işçilerin çocuklarını hedef kitle olarak benimseyen Ararat Yayınevi (Der Ararat-Verlag) kurulmuştur. Bu yayınevi sayesinde Aras Ören, Habib Bektaş ve Pazarkaya gibi yazarların eserleri daha fazla ilgi görmeye başlamıştır. 1980 ve 1982 yılları arasında Pazarkaya Türkçe ve Almanca yazdığı metinlerden oluşan “Anadil” dergisini yayımlamıştır.

Ayrıca ilk kez 1985 yılında anadili Almanca olmayan ve göçmen kökenli yazarlara verilmeye başlanan Chamisso Ödülü’nü de (Chamisso-Preis) Aras Ören ve Rafik Shami² gibi göçmen kökenli yazarların alması, göçmen edebiyatını edebi anlamda ilgi çekici bir noktaya getirmiştir.

Göçmen edebiyatının ikinci kuşak yazarlarının işledikleri konular, ilk kuşak yazarlarına göre farklıdır ve yabancılik sorunu ile kimlik sorunu gibi yeni sorunları ele alırlar. Asutay ve Çarıkçı bu durumu şöyle özetlemektedir:

Bu insanlar bu toplum içinde büyümelerine rağmen, toplumun geneli tarafından kendilerine ait olarak değil, “yabancı” olarak adlandırılmaktadır. Üstelik “memleket” adını verdikleri ebeveynlerinin anayurduna izne gittiklerinde orada da aynı yakıştırmayı duymaktadırlar. Bu da bu ikinci kuşak insanların yabancılik sorunu yaşamalarına neden olmakta, kimlik sorgusu yaparak ne tarafa ait olduklarını sorgulamaktadırlar. Bu anlamda hiçbir tarafa ait olamamanın yarattığı gerilim, bu insanları kimlik bunalımlarına doğru itmiştir. (Asutay, Çarıkçı, 2015, s. 22)

Bu kimlik sorununu ve arada kalmışlık hissini Alev Tekinay *Dazwischen* adlı eserinde okuyuculara şöyle aktarmıştır:

Dazwischen	İki kültür arasında
Jeden Tag packe ich den Koffer	Her gün bavulumu topluyorum
ein und dann wieder aus.	Ve sonra tekrar boşaltıyorum
Morgens, wenn ich aufwache,	Sabahları uyandığım da
plane ich die Rückkehr,	Geri dönmeyi planlıyorum
aber bis Mittag gewöhne ich mich mehr	Ama öğlene doğru Almanya’ya daha çok
an Deutschland.	alışıyorum
Ich ändere mich	Değişiyorum ama yine de aynı
und bleibe doch gleich	kalıyorum
und weiß nicht mehr,	ve bilmiyorum
wer ich bin.	Kim olduğumu
Jeden Tag ist das Heimweh	Her gün memleket özlemi
unwiderstehlicher,	daha dayanılmaz bir hal alıyor
aber die neue Heimat hält mich fest	fakat yeni vatana beni her geçen gün
Tag für Tag noch stärker.	daha sıkı bağlanıyorum
Und jeden Tag fahre ich	ve her gün hayali bir trenle kararsızca
zweitausend Kilometer	kıyafet dolabım ve bavulum arasında
in einem imaginären Zug	iki bin kilometre gidip geliyorum
hin und her,	ve dünyam iki arada.
unentschlossen zwischen	

² Rafik Schami, Suriyeli Alman yazar ve kimyagerdir. Süryani ve Hristiyan bir ailenin çocuğu olarak 23 Haziran 1946 yılında Suriye’de dünyaya gelmiştir. Lübnan’da yatılı bir manastır okuluna giden Schami, daha sonra Şam’a giderek burada kimya, matematik ve fizik konularında eğitim almıştır. 1971 yılında Almanya’ya taşınan Schami, kimya alanında çalışmış ve doktorasını tamamlamıştır. Arapça hikayeler yazmıştır ve bir haber bülteninin editörü olarak çalışmaya başlamıştır. Schami’nin yazmış olduğu eserler 29 dile çevrilip yayınlanmıştır.

dem Kleiderschrank
und dem Koffer,
und dazwischen ist meine Welt.

Kaynak: Alev Tekinay; Dazwischen.
<http://www.poesiepfad.de/documente/Tekinay%20-%20Dazwischen.pdf>, 32.12.2022)

İkinci kuşak yazarları arasında Şinasi Dikmen, Osman Engin, Kemal Kurt, Fakir Baykurt, Zafer Şenocak, Yade Kara, Zehra Çırak, Akif Pirinççi, Hatice Akyün, Renan Demirkan, Zaimoğlu ve Aysel Özakin gibi isimler sayılabilir. Pazarkaya ve Aras Ören ilk kuşak yazar olarak geçse de eserlerini iki kuşak bağlamında değerlendirmek mümkündür.

Bu yazarların eserlerinde işledikleri konular şu şekilde sıralanabilir:

- Ötekileştirme
- Asimilasyon sorunu
- Aidiyetsizlik
- Kimlik krizi
- Kimlik arayışı
- Yabancılaşma
- Uyum sorunu
- Vatansızlık
- Yabancı düşmanlığı
- Kendi vatanını eleştirme
- Çift kültürlülük
- Aşk
- Arkadaşlık
- Çalışma izni
- Getto yaşantısı

Yazarlar bu konuları roman, öykü, şiir, tiyatro gibi türlerle ele almışlardır. Böylelikle edebiyat artık misafir işçilerinin seslerini duyurmak için bir belge niteliği taşımaktansa yeni bir edebiyat oluşumuna zemin hazırlamıştır.

5. Feridun Zaimoğlu

Zaimoğlu Türk kökenli Alman bir yazar ve 1990'lı yıllardan beri Almanya'da Türk yazarların ünlü temsilcilerinden bir tanesidir. Zaimoğlu 1964'te Bolu'da doğmuştur. 1965'te henüz bir yaşına girmemişken iş göçü nedeniyle ailesiyle beraber Almanya'ya gitmiştir. Ailesi ile beraber ilk olarak Berlin'e, beş yıl sonra ise Münih'e yerleşmişlerdir. Evde sadece Türkçe konuşulduğu için Zaimoğlu okula başlayınca dil konusunda sıkıntılar yaşamış, dışlanmış ve aşağılanmış. Bu durum ilerleyen zamanlarda yazarın bunalıma girmesine neden olmuştur. Toplum dışında kalmak ve bir gruba ait hissedememek onu depresyona sürüklemiştir. Kısa bir süreliğine vasıfsız işçi olarak çalışmıştır. Almancayı öğrenmek ve iletişim sorununu çözmek için çok çaba harcamış ve çok okumuştur. Dil sorununu aştıktan sonra Münih'te tıp ve sanat öğrenimi görmeye başlamıştır. Edebiyata olan ilgisi, yaşadıklarını ve gözlemlediklerini anlatma isteği daha ağır basınca tıp ve sanat öğrenimini tamamlamamıştır. Zaimoğlu edebiyat alanına ilk olarak birinci kuşak yazarları gibi şiir yazmaya başlayarak giriş yapmıştır. Fakat şiirleri ilgi görmeyince yazmayı bırakmıştır. Arkadaşıyla, Türkleri kötüler ve küçümser nitelikte yaptığı bir konuşmadan sonra tekrar yazma isteği gelmiştir. Fakat Zaimoğlu anlamıştır ki sesini duyurmak için alacağı tüm olumsuz eleştirilere rağmen sert bir dille yazmak zorundadır. Bunun sonucunda 1995 yılında yazar olarak ün kazandığı *Kanak Sprak* adını verdiği eserini yayımlamıştır. Günümüzde bu eser Türk Alman edebiyatının, Almanya'da yaşayan genç Türklerin oluşturduğu dilde yazılan bir "Klasik" haline gelmiştir.

Zaimoğlu'nun diğer eserleri *Abschaum – Die wahre Geschichte von Ertan Ongun* (1997), *Koppstoff, Liebesmale, Scharlachrot* (2000), *Kopf und Kragen* (2001), *German Amok, Leinwand* (2003), *Othello* (2003), *Drei Versuche über die Liebe* (2003), *Zwölf Gramm Glück* (2004), *Leyla* (2006), *Rom intensiv* (2007), *Von der Kunst der geringen Abweichung*, 2007, *Liebesbrand* (2008), *Ferne*

Nähe (2008), Hinterland (2009), Ruß (2011), Der Mietmaler: eine Liebesgeschichte (2013), Isabel (2014).

Kitapları dışında tiyatro eserleri ve film senaryoları vardır. Tüm Almanya'da oynanan bu tiyatro eserlerini ve film senaryolarını 2000 yılından beri Alman yazar Günter Senkel ile beraber kaleme almaktadır. Aynı zamanda Zaimoğlu serbest gazeteci olarak "Die Zeit", "Die Welt" ve "der Tagesspiegel" gibi gazetelere yazılar yazmaktadır. Yazar 2004 yılında Berlin'deki "Freie Universitesi'nde" konuk öğretim üyesi olarak konferanslar vermiştir.

5.1. Siebentürmeviertel

Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* romanı 2015 yılında yayımlanmış tarihi bir romandır. Romanın konusu 1939 ile 1949 yılları arasını kapsamaktadır ve İstanbul'da geçmektedir. Almanya 1939'da Adolf Hitler egemenliğinde İkinci Dünya Savaşı'nın içinde yer almaktadır. 1949 yılında ise Federal Almanya Cumhuriyeti kurulmuştur ve Almanya Doğu Batı olarak ikiye ayrılmıştır.

Roman 99 bölümden oluşmaktadır ve yazar Allah'ın 99 isminden esinlenmiş ve başlıkları bu şekilde oluşturmuştur. Yazarın romanında sayıları bir sembol olarak kullandığı görülmektedir.

Roman Türkiye'nin Avrupa yakasındaki bir mahallesinde geçmektedir. Romanın ana karakteri altı yaşındaki Wolf babasıyla beraber Nazi Almanya'sından kaçarak İstanbul'a gelir. Orada Wolf'un babasının eski bir iş arkadaşı olan Abdullah Bey'in yanına sığınır. Aile İstanbul'da Yedikule (Siebentürme) adı verilen bir mahallede oturmaktadır. Ailenin büyük kızı Derya ve Wolf'un babası Franz ile ilgili dedikodular çıkınca Franz oğlunu Türk ailenin yanına bırakarak Ankara'ya gider. Wolf kaldığı Türk aileye ve mahalleye alışır. Evin babası Abdullah Bey'e baba, evin hanımı Bayka Hanım'a ise anne diyen Wolf Derya'yı da ablası olarak kabul eder.

Wolf mahalledeki rakip gruplarla mücadele eder, gençler arasında kendini gösterir ve arkadaşlıklar edinir. Okula başlar ve buldukları mahallede Kürt, Yunan, Afgan gibi farklı etnik gruptan insanlar yaşadığı için farklı milletlerden arkadaşlar edinir ve yabancı olarak görülmez. Buna rağmen mahallede her zaman "Hitlerssohn" (Hitler'in oğlu) lakabıyla anılır. Yine de mahallede kendini kabul ettirmeyi başaran Wolf, ona mektuplar yazan babasından gittikçe uzaklaşır.

Kitabın ikinci bölümünde Wolf Türk kültürüne tamamen uyum sağlamış 16 yaşında genç bir delikanlıdır ve artık babasının yanına geri dönmek istemez.

Zaimoğlu'nun bu eserinde aslında 1960'lı yıllardan sonra ve şu an yaşanan göç dalgasının tam tersi bir durum görülmektedir. 1960'lı yıllardan beri Türklerin büyük bir kısmı çalışmak ve daha iyi bir yaşam sürmek için Almanya'ya göç etmek istemekteydi. Roman da ise o zamanlar Almanya hükümetinin diktatör yönetimi³ sebebiyle insanlar Almanya'dan kaçmaya çalışıyorlardı ve Türkiye din özgürlüğü olan ve bu açıdan sığınmak için uygun görülen bir ülkeydi.

Romandaki ana karakter Wolf Türk kültürünü benimsemiş ve uyum sağlamıştır. Zaimoğlu'nun romanında oluşturduğu karakterlerle benzerlikler görülmektedir. Yazarın kendisi de küçük yaşta ailesi ile beraber başka bir ülkeye göç edip hayatını orada sürdürmüştür.

1933-1940 yılları arasında romanda olduğu gibi Almanya'da zulüm görüp Hitler rejiminden kaçıp Türkiye'ye sığınan onlarca Alman bilim insanı ve sanatçı bulunmaktaydı. Bunlardan bir tanesi ünlü cerrah Rudolf Nissen'dir. Nazilerin yürürlüğe koyduğu yasalarla beraber Almanya'da çalışma olanağının ortadan kalktığını anlayıp ülkeden ayrılmaya karar vermiştir ve patolog Schwartz ile Türk Hükümeti'yle anlaşmalar yürütmede öncülerden olmuştur. 1933'de henüz 37 yaşında olan Nissen Ordinaryüs Profesör unvanıyla İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi 1. Cerrahi Kliniği'ne direktör olarak tayin edilmiştir. Cerrahpaşa Cerrahi Kliniği'nde 1939 yılına kadar görev yapmış ve verimli çalışmaları olmuştur. Ayrıca yeni ameliyat teknikleri geliştirmiş ve cerrahlar yetiştirmiştir. Böylelikle Türk

³ Almanya Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra galip devletlerle Versay (Versailles) Barış Antlaşması imzalamak zorunda kalmıştır. Bu antlaşma ile Almanya savaşı resmen başlattığı için cezalandırılmaktaydı. Bu antlaşma ve 1929'da Almanya'da ve dünya genelinde yaşanan Büyük Ekonomik Buhran sebebiyle 1933'de yapılan seçimlerle Hitler iktidar olmuştur ve Almanya'da diktatör bir yönetim uygulamıştır. Hitler'in bütün Avrupa'nın Almanlar tarafından fethedilmesi inancı 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olmuştur. Savaşta yaklaşık olarak 40 milyon kişi ölmüştür, gün dengesi Avrupa'dan Amerika'ya geçmiştir. Almanya'nın ekonomisi çökmüştür ve Almanya dört parçaya bölünmüştür.

Cerrahisine büyük katkılar sağlamıştır. Türkçe ve Almanca dört cerrahi kitabı, 62 Türkçe bilimsel yayını da bulunmaktadır (Namal, 2012, s. 16).

6. Yüksel Pazarkaya

Pazarkaya 1940 yılında Türkiye'nin İzmir şehrinde doğmuştur. Lise eğitimini Türkiye'de tamamladıktan sonra yükseköğrenim görmek için Almanya'ya gitmiştir. 1966'da Stuttgart Üniversitesinde kimya bölümünden mezun olmuştur. Ardından Felsefe ve Alman Dili ve Edebiyatı okuyarak 1973'de doktora unvanını aldı ve yazarlık yapmıştır. Stuttgart Üniversitesi'nde Almanca, edebiyat ve felsefe dersleri verdi. 1980'de "Anadil" adlı edebiyat dergisini çıkarmıştır. Aynı zamanda 1986'dan 2000'e kadar Köln'deki *Westdeutsche Rundfunk* kurumunda redaksiyon şefi olarak görev yapmıştır. Göçmen edebiyatının öncülerinden kabul edilmektedir. Türk göçmen yazarlarının tanınması için elinden geleni yapmıştır. Birçok eseri Türkçeden Almancaya ve Almandan Türkçeye çevirmiştir. Gerek kendi eserleri gerekse çevirdiği eserler sayesinde birçok ödül almıştır.

6.1. Oturma İzni

Pazarkaya'nın *Oturma İzni* eseri 1977 yılında yayımlanmıştır. Kitap bir öykü kitabıdır ve 23 öyküden oluşmaktadır. Yazarın "Oturma İzni" adlı öykü kitabı, sosyal, ekonomik, kültürel, psikolojik vb. açılardan Türklerin Almanya'ya göç etmesinden ve göç eden birinci kuşak Türklerin Almanya'da geçen hayatlarından bahsetmektedir. *Oturma İzni* kitabında yer alan öykülerde, temelinde ekonomik sebeplerin yattığı Almanya'ya göçün sosyoekonomik yönü ele alınmıştır. Almanya'ya göçün altında yatan ekonomik nedenler, birinci kuşak Türklerin içinde buldukları sosyoekonomik koşullar ve Almanya'daki sosyoekonomik durumları hem Türkiye hem de Almanya gerçeği çerçevesinde yansıtılmıştır.

7. Eselerin İncelenmesi

Bu bölümde Yüksel Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eseri ile Feridun Zaimoğlu'nun "Siebentürmeviertel" adlı eseri Türk kültür öğeleri bakımından ayrı ayrı incelenecek ve ardından iki eserdeki Türk kültür öğeleri karşılaştırılacaktır.

7.1. Yüksel Pazarkaya'nın Eserinde Türk Kültür Öğeleri

Pazarkaya'nın *Oturma İzni* adlı eserindeki *21 Kan Gülür* başlıklı öyküsünde Hüsrev'in evlilik çağına gelen Ayşe'nin evlendirilmesinden bahsedilmektedir. Önce Hasan ardından da Ömer gelir ve Ayşe'yi babasından ister. Hüsrev için önemli olan başlık parasıdır ve evli üç çocuklu Hasan'la kızını imam nikâhı ile evlendirir. Ömer üzüntüsünden oralardan uzaklaşmak ister ve Belçika'ya çalışmaya gider. Fakat Ayşe'nin özlemine dayanamaz ve onu kaçırmak için geri döner. Bir gece evde kimse yokken Ayşe'yi almaya gider ama Ayşe onunla kaçmak istemez. Bunu gururuna yediremeyen Ömer Ayşe'yi yirmi bir yerinden bıçaklar, Ayşe'yi ölüme terk eder ve oradan uzaklaşır.

Pazarkaya'nın bu eserinde Türk kültür öğelerini görmek mümkündür. Öykünün konusu da Türk kültürünü yansıtmaktadır. Bütün bölgelerde olmamakla birlikte bazı bölgelerde kızlar evlendiğinde kız tarafı erkek tarafından başlık parası adı altında bir miktar para, mal, armağan vb. talep etmektedir. Eskiden daha yaygın olmakla birlikte bazı bölgelerde hala kızlar başlık parası için istemediği biriyle evlenmek zorunda bırakılmakta ve resmi nikâh yerine dini nikâh tercih edilmektedir. Yazar başlık parasını öyküsünde şu şekilde yansıtmıştır.

Ömer, garip Ömer geldi Dumru Hüsrev'e Tanrı adına. Hasan geldi Dumru Hüsrev'e Tanrı adına Tanrı adına Ayşe'yi isterim dedi Hasan. Tanrı adına Ayşe'yi isterim dedi Hasan. Tanrı adına Ayşe'yi isterim dedi Ömer. Ayşe on üçünde, on dördündeydi. Tanrı emri can baş üstüne, kulu kölesi bu can, bu Dumru Hüsrev, güzel Tanrı'nın. Ne verin Ayşe'me Hasan? Sen ne verin Ömer? (Pazarkaya, 1977, s. 12)

Burada, Hüsrev'in kızına, kendisine talip olan kişiyle evlenmek isteyip istemediğini sormadan kızını adeta bir eşya gibi pazarlık yaparak en çok para teklif eden kişiyle evlendirdiği görülmektedir. Günümüzde başlık parası olarak kullanılan bu kelime Türk topluluklarında *kalin*, *kaling*, *kalinlık*, *kalım*

gibi farklı biçimlerde kullanılmıştır. G.J. Ramstedt'e göre, *kalın* kelimesi ilk kez Suci kitâbesinde⁴ kullanılmıştır (akt. Turan, 1991, s. 39). Türkiye'nin birçok bölgesinde başlık parası geleneği hala devam etmektedir. Hatta bu konu birçok Türk filminde de ele alınmıştır.

Ayrıca Pazarkaya bu öyküsünde Türk yemek kültürüne yer vermiştir. Örneğin:

Kaçılır, göçülür, ıraklarda pek ıraklarda el ellerinde tutulan bir somun ekmeğe varılır (Pazarkaya, 1977, s. 11).

Yazar burada Türk kültüründe ekmeğin önemini vurgulamıştır. Türkler tarihten bu yana kimi besinlere uzak kaynak kalmışlardır; fakat ekmekten asla vazgeçememişler ve Türklerin temel gıda maddesi haline gelmiştir. Türk toplumunda ekmek o kadar önemli bir yere sahip ki deyimlere ve atasözlerine bile yansımıştır. Örneğin *ekmek kapısı*, *ekmek teknesi*, *ekmeğini kazanmak*, *ekmek parası* gibi deyimler Türkçede kullanılır ve *geçimini sağladığı yer*, *geçimini sağlamak* anlamalarına gelmektedir. Bazı yörelerde yemek yeme işlemi için *ekmek yemek* ifadesi kullanılmaktadır. Türk kültüründe genellikle yufka, somun ve bazlama olmak üzere üç tür ekmek tercih edilse de geçmişten bu yana çoğunlukla tüketilen yufka ekmeğidir. Hatta yufka ekmeği UNESCO tarafından Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır. Türk kültüründe bütün nimetler özellikle de ekmek kutsal olarak kabul edilmiştir. Hatta toplumda ekmekle ilgili birçok inanış vardır. Toplumda anlatılan efsanelerde de ekmeğe saygısızlık edenlerin çarpıldığı, taş kesildiği ve varlıklıyken fakirleştiği aktarılmaktadır. Toplumda yemin ederken kullanılan *ekmek Mushaf çarpsın* sözü ekmeğin kutsallığını vurgulamaktadır.

Aynı zamanda öyküde insanların kanaatkârlığına da vurgu yapılmaktadır. Öyküdeki kişi bir iş sahibi olmasa bile sevdiği kişiyle bir parça ekmek yemeye razı gelmektedir.

Pazarkaya'nın "Çöp" adlı ikinci öyküsünde çalışma ve oturma izni olmadan kaçak çalışan işçiler anlatılır. İşçiler zor şartlarda çaresizlik içinde Alman polisinden saklanarak hayat mücadelesi verirler. Yeri gelir bir çöp variline saklanır, kendilerini değersiz hissederler ama çalışmak zorunda oldukları için her şeye katlanırlar. Bu öyküsünde Pazarkaya tamamen Almanya'ya kaçak giden işçilerin durumuna, sıkıntılarına ve hissettiklerine yoğunlaşmıştır.

Bir diğer öyküsünün adı "Karl Bauer'in Yabancılığı"dır. Öykünün konusu yabancılara yapılan ayrımcılıktır. Sürekli dışlanan bir Türk aile, oturduğu binada Karl Bauer adında bir yabancı ile tanışır. Yine dışlanmayı beklerken Karl Bauer onlara çok iyi davranır ve çocukları Türk ailenin çocukları ile arkadaşlık kurar. Bu öyküde Pazarkaya yine Türk göçmen işçilerinin Alman toplumu tarafından kabul edilmeme, Alman toplumuyla ilişki kuramama gibi sıkıntılarını anlatmıştır. Almanya'ya giden Türkler, uyum sorunu ve ötekileştirme sorunu yaşarken Tanzimat ile beraber, İstanbul'da kendi kültürüne Türk ve Müslüman kültüre yabancılaşan bir nesil yetişmektedir:

Çocuklardan ikiz olan Jale ve Rıdvan, bir mürebbiyenin elinde büyümüşlerdir. Küçük kardeşleri Adli ise mürebbiye eğitimini almamıştır. Yazar, romanı bu esas üzerine kurgulamış ve geliştirmiştir. Ayverdi, eğitimci kimlikleriyle ailelerin içine kadar yerleşen bu kişileri birer yabancı unsur olarak görür ve Müslüman Türk ailenin bünyesine uygun görmez. Bu bakımdan, Asaf Bey ve Nemide Hanım'ın bu tercihlerini büyük bir hata olarak görmekte ve bunu romanın geneline yaymaktadır (Yaşar, 2017, s. 490).

Pazarkaya'nın *Sincaplar* öyküsünde Kazım, çalışmak için yurtdışına gider ve para kazanmaya başlayıp köyüne gönderir. Bunu gören Hasan da çalışmak için kaçak olarak yurt dışına gider. Fakat kaçak işçi olduğu için sürekli ezilir ve herkesin kazandığı paranın üçte birini kazanır. Bu öyküde Türk kültür öğelerine rastlamak mümkündür. Örneğin:

Yufkaya aş dürmek bazlamayı bölüp elinle aşı dalmak eskilere kaldı. Yeni yetişmeler kaşık istiyorlar. Daha ileri gidiyorlar, çatal istiyorlar. Ama bıçak ne oluyor? Tam altı tane. Eskiden kör bıçak evin bütün işini görürdü. Günahdır kesmek diye, ekmeği bile somun somun koparır hala eskilerimiz (Pazarkaya, 1977, s. 11).

⁴ Suci Yazıtı Moğolistan'da bulunmuş ancak daha sonra kaybolan ve günümüzde nerede olduğu bilinmeyen önemli yazıtlardan biridir.

Verilen örnekte görüldüğü gibi yazar burada Türk kültüründeki sofrada adabından bahsetmektedir. Eskiden, yemek çatal, kaşık ve bıçakla değil elle yenirdi. Bu sebeple yemeğe ekme batırılırdı veya yiyecek yufkaya sarılarak yenirdi. Günümüzde Türk toplumunda yemek yerken çatal, kaşık ve bıçak kullanılsa da hala ekmeği koparıp yeme geleneği sürdürülmektedir. Türk sofrada kültüründe ekmeği paylaşmak, ekmeği kopararak yemek eski tarihten günümüze kadar ulaşan bir gelenektir.

Pazarkaya'nın bir diğer öyküsü *Bayram Masalı*'nda genç bir delikanlının çalışmak için Almanya'ya gitmesini ele alır. Genç, köydeki ailesinin öküzünü satarak parasıyla Almanya'ya gider; fakat gittiğine bin pişman olur, çünkü orada kaçak çalışır ve hak ettiğinden daha az para kazanır. Sürekli geçici işlerde çalışır, kimi zaman işsiz kimi zaman parasız kalır. Memleketine geri dönmek istese de borçlandığı için geri dönemez.

Yazarın "Mahmut ile Güldane" adlı öyküsünde Almanya'ya kaçak olarak giden bir gencin formalite evlilik yaparak orada kalmak istemesini konu alır. Mahmut kaçak olarak Almanya'ya gider. Orada yasal yolla gelmiş ve çalışma izni bulunan Güldane ile tanışır. Mahmut Almanya'da yasal olarak kalabilmek için formalite icabı Güldane ile evlenmek ister. Güldane başlık parası karşılığında Mahmut ile evlenmeyi kabul eder.

Almanya'ya çalışmak için kaçak işçi olarak gidenler orada kalmanın ve çalışma izni almanın yollarını aramakta ve formalite evlilik yapmaktadır. Günümüzde de bu tür evlilikler yine devam etmektedir. Hatta Türkler oturma ve çalışma izni almak için Almanlarla formalite evlilikler yapmaktadır. Yazar öyküsünde yine Türk kültüründe eskiden var olan başlık parasını okuyuculara aktarmıştır.

Eserde geçen bir diğer öykü "Orkideler" öyküsüdür. Bu öyküde Almanya'da misafir işçi olarak çalışan bir genç adam orada bir orkide sergisine katılmak ister. Ancak sergiye gelen insanların kalabalığından bunalıp içeriye girmeden geri döner. Dönüş esnasında yabancı misafir işçilerinin kaldığı sokaktaki yurtların önünden geçerken orada yaşayan insanların dertlerini düşünür ve Türk müziğini duyup içeri girer. Beraber oturup memleketlerini anarlar. Bu öyküde Türk kültürüne ait izler rastlanmaktadır. Örneğin:

Bu sokaklarda salgın hızıyla inerken, üç beş merdivenle çıkılan açık bir kapıdan Türk müziği çalındı kulağıma. Düşünmeden girdim içeriye. Ses makinesi arka arkaya Türküler diziyor. Bol acılı, koyun etli kuru fasulyenin kokusu yüzüme vuruyor. Kimisi daha pijamayla banyoya mutfağa gidip geliyor. Bazıları masa başında çay höpürdetiyor, tavla atan iki kişiyi seyrediyor (Pazarkaya, 1977, s. 46).

Bu cümleler, ilk giden misafir işçilerin yurtlarda kaldığını işaret etmesi yanında Türklerin birlikte yiyip içtiklerine ve aynı odayı paylaştıklarına da dikkat çekmektedir. Aşağıdaki cümlelerde ise Türklerin yiyeceğini ve içeceğini birbiriyle paylaşma kültürüne vurgu yapılmıştır.

Bu arada masanın üzerine tabaklar dizilmiş, duman duman kuru fasulye tenceresi ortaya konmuştu. Uzun zamandır canımın çektiği gibi bol acılı. Seyitgazi'nin bulgur pilavı da yanında. Tabağın bir yarısını bulgurdan, öbür yarısını fasulyeden doldurdum. Başladım kaşığı çalmağa (Pazarkaya, 1977, s. 46).

Burada dikkat çeken bir diğer konu da içeriye yeni girmiş olmasına rağmen yabancı bir kişinin, kendi evindeymiş gibi masaya konulan yemeklerden hiç çekinmeden tabağını doldurmasıdır. Yabancı bir ülkede kendi memleketinden insanlarla bir araya gelince kendini evinde gibi hissetmektedir.

Aynı zamanda yazar, yukarıda verilen alıntıda Türk kültüründe önemli yere sahip türkülerden bahsetmiştir. Aytaş'ın belirttiği gibi "Türk insanı türkülerle konuşmuş, türkülerle dertleşmiş, türkülerle hasret gidermiş, türkülerle acılarını, sevinçlerini dile getirmiş, türkülerle selâm uçurmuş o yara, türkülerle selâm almış o yardan (Aytaş, 2003)." Dolayısıyla türküler her toplumda olduğu gibi Türk toplumunda da bazen bir iletişim kurma, bazen dertlerini dile getirme, bazen de sevgiyi, aşkı vb. duyguları ifade etme aracı olarak önemli bir yere sahiptir.

Bu öyküde ayrıca Türk mutfağına yer verilmiştir. Türk toplumunda her evde sıklıkla pişirilen kuru fasulye ve pilavdan bahsedilmiştir. Yazar, Türkler için önemli bir yere sahip, sıklıkla içilen ve ikram edilen çayı da unutmamıştır. İkram edilen ve beraber içilen çay Türk misafirperverliğinde bir

simgesi haline gelmiştir. Ayrıca çay kültürüne ait birçok kitap yazılmıştır. Örneğin ABD'li yazar Katharine Branning'in, *Evet Bir Bardak Daha Çay İstiyorum* adlı kitabı gösterilebilir.

Pazarkaya'nın bir sonraki öyküsü, kitabına ismini veren "Oturma İzni" adlı öyküsüdür. Öyküde yazar Almanya'da oturma ve çalışma izni olmadan kaçak olarak çalışmanın zorluklarından bahsetmektedir.

Yazarın "Hasan Bir Şey Bilmiyor" adlı öyküsünde Anadolu'dan Almanya'ya çalışmak için giden Hasan konu edilmiştir. Hasan'ın ağabeyi arabasını Almanya'da bırakarak uçakla memleketine tatile gider. Hasan ağabeyinin arabasını kullanırken yanlışlıkla bir çite çarpar. Almanca bilmediği için tercüman eşliğinde ifade vermesi gerekir. Hasan'ın aslında sadece para cezası alması gerekirken yabancı işçileri istemedikleri için ceza olarak memleketine geri göndermeyi düşünürler. Pazarkaya, bu öyküsünde Alman toplumunun yabancı işçilere karşı yapılan farklı muameleden ve yabancı düşmanlığından bahsetmektedir.

Eserde yer alan bir başka öykü "Kınaya Yatmak" adlı öyküdür. Bu öyküde kendi memleketinde hiçbir işi başaramayıp Almanya'ya çalışmaya giden bir adam anlatılır. Adam Almanya'ya gideceği için çok mutlu, orda çalışıp zengin olma hayali içindedir. Nitekim Almanya'ya gider ve orada çalışmaya başlar. Fakat kazandığı para kâfi gelmez, daha fazlasını ister. Türkiye'ye tatile geldiğinde Almanya'da satmak üzere uyuşturucu madde alıp Almanya'ya geri döner. Birine satmaya çalışırken suçüstü yakalanır ve hapse atılır. Yapılan analizde uyuşturucu diye sattığı maddenin aslında kına tozu olduğu ortaya çıkar ama buna rağmen suçlu olarak kalır.

Yazarın "At Kestanesi" öyküsünde birinci sınıfa giden ve kimlik sorunu yaşayan bir çocuğun hikâyesi anlatılır. Çocuğun annesi ve babası misafir işçi olarak Almanya'ya gider ve Almancayı çok iyi konuşamaz. Fakat ailenin çocuğu orada doğar, kreşe gider ve ana dili gibi Almanca konuşur. Buna rağmen çocuk, yabancı olduğu için okulda dışlanır ve bir kimlik kargaşası yaşayarak kim olduğunu sorgular.

"Yaşamaya Bak" adlı öyküde Almanya'dan Türkiye'ye tatile giden işçilerin yaşadıkları zorluklar ele alınmıştır. Türkiye'den Almanya'ya giden bir Türk göçmen işçi orada çalışmaya başlar. Yarı Türkçe yarı Almanca konuşarak Alman toplumuyla anlaşmaya çalışır. Para biriktirip bir araba satın alır. Bir gün memleketine, ailesinin yanına giderken kaza yapar ve gözünü Yugoslavya'da bir hastanede açar. Yazar bu öyküde yine göçmen işçilerin sıkıntılarını ele almıştır. Yabancı ülkede ne zorluklarla çalışıp belki de bütün birikimiyle aldığı arabayla kaza yapan göçmen işçi anlatılmıştır.

Yazarın bir diğer öyküsünün adı *Yeşeriyor*. Öyküde beş yıl önce işçi olarak Almanya'ya gidip çalışan Hamit'ten söz edilmektedir. Hamit işsiz kalıp iş ve işçi bulma kurumuna gidince tercüman ile aralarında geçen konuşma Alman devletinin, göçmen işçiler hakkındaki düşüncelerini gözler önüne serer. Tercüman Hamit'in iş bulmasına yardım etmekten ziyade Hamit'i ülkesine geri dönmesi için azarlar. Fakat Hamit haklarını bilir ve tercümanı görevini yapmaya zorlar. Göçmen işçilerin Almancaya hâkim olmasalar dahi kendilerine tanınmış olan haklardan haberdar olmalarının önemine vurgu yapılmaktadır.

Pazarkaya'nın *Yolda* adlı öyküsünde, biri Almanya'ya dönüş yolunda olan diğeri ise Türkiye'ye doğru giden ve bir dinlenme tesisinde karşılan iki Türk aileden bahsedilmektedir. Mola yerinde tanışan bu iki aile, Almanların Türklere karşı davranışlarından ve Almanya'da insan yerine konulmamaktan şikâyet eder. Bu öyküde yazar yine birlikte yolculuk yapan iki ailenin yol için hazırladıkları yiyecekleri paylaşımlarından vurgu yapmaktadır. Aşağıda verilen cümlelerde Türklerin misafirperverliğine ve ekmeğini paylaşma kültürüne değinilmiştir:

Yağlı, peynirli, sucuklu ekmekler, kuru yolluklar yenildi. Gazlı maden suyu içildi. Çocuklara limonatalı gazoz şişeleri çıkarıldı (Pazarkaya, 1977, s. 79).

Birkaç saat konaklar, birer çay kahve içeriz (Pazarkaya, 1977, s. 80).

Yukarıda "Orkideler" öyküsünde de değinildiği gibi yazar burada yine çay ve kahvenin Türk kültüründeki önemine vurgu yapmıştır. Zira Türk kültüründe misafire çay veya kahve mutlaka ikram edilmektedir. Ayrıca Türk ailenin arabasında seccade bulunmaktadır. Öyküde Türklerin dini inancı yansıtılmıştır.

Bir de seccade var. Ama, namaz kılıyorum, derim sorarlarsa, olur biter (Pazarkaya, 1977, s. 81).

Yazar eserinde birçok kez Türk misafirperverliğinden bahsetmiştir. Türk kültüründe gelen misafire yiyecek içecek ikram etmek önemlidir. Türk toplumunda misafire çok değer verilir. Mola esnasında Almanların misafirperver olmadığından ve Türklere karşı tutumlarından yakınan işçiler arasında şöyle bir diyalog geçer:

Boş ver sen Almanları şimdi. Bak sen işine. Denize ve güneşe. Dost söyleşilerine. İnşallah Alman turistler de gelip sahilde tam yanımıza çökmezler. Otursunlar be, ne çıkar, otursunlar daha iyi. Gösterirsin nasılmış Türkler, anlatırsın. Hem de biraz Almanca konuşmuş oluruz. Değil mi ya, adamlara şöyle bir ziyafet çekeyim de, görsünler nasıl olurmuş Türkler... (Pazarkaya, 1977, s.84)

Bu konuşmadan da anlaşılacağı gibi Türklerin hiçbir durumda misafirlerini ağırlamaktan geri kalmadıklarından ve kendisine kötü muamele yapan bir Almanın bile sofrasına geldiğinde onu geri çevirmeyeceğinden ve ona her türlü ikramda bulunacağından bahsedilmektedir. Ayrıca bu alıntı yazarın ve Türklerin Alman toplumuna bakış açısını yansıtmaktadır. Almanların Türk kültüründe olduğu gibi misafirperver olmamaları özellikle birinci kuşak göçmen Türkler tarafından yadırganmıştır. Türklere bu durum tuhaf gelse bile yine de kendi ülkelerinde Almanları ağırlamaktan geri kalmayacakları ifade edilmiştir.

Eserde var olan bir başka öykü *Offenburglu Yolcu* adındaki öyküdür. Almanya'da *Karlsruhe* şehirden *Freiburg* şehrine giden tren yolculuğunu konu edin. Trende aynı kompartımanda yolculuk yapan Türk ve Alman yolcularının konuşmalarını anlatır. Bir Alman yolcu diğer bir yolcuya kuraklıktan bahsederken, diğeri de ona bıyık altından gülümseyerek alaycı bir şekilde Türklerin inancındaki yağmur duasına hatırlatır ve şöyle der:

Tanrı'ya yağmur ısmarla öyleyse dedi Offenburglu yaşlı. Tanrı'ya yağmur ısmarla, hemen versin (Pazarkaya, 1977, s. 91).

Bu konuşmayı duyan Türk ise buna şaşırır ve şöyle der:

Bak, bu yaşlı Alman emekçisi, yağmur duasına çık, diyor öbür Alman'a. Vay sen nereden bilebildin şu bizim yağmur duasını (Pazarkaya, 1977, s. 91).

Bu konuşma bir inancı alaya almak maksadıyla söylenmiş olsa da yazar burada Türklerin inancında bulunan yağmur duasına dikkat çekmiştir.

8. Feridun Zaimoğlu'nun Eserinde Türk Kültür Öğeleri

Bu bölümde Zaimoğlu'nun *Siebentürmeviertel* adlı eserinde Türk kültürüne yer verip vermediği ve Türk kültürünü nasıl ve ne şekilde yansıttığı ele alınarak eserden örnekler ve alıntılar yardımıyla incelenecektir.

Die Türken glauben: das Schicksal ist ein ernstes Spiel [...] Die Stirn ist die schwarze Tafel Gottes. Auf der Stirn eines Mannes, und einer jeden Frau steht geschrieben der Anfang, die Mitte, das Ende (Zaimoğlu, 2015, s. 8).

Türkler kaderin ciddi bir mesele olduğuna inanırlar... Alın, Allah'ın kara tahtasıdır. Bir erkeğin ve her bir kadının alnında yaşamının başı ve sonu yazılmıştır.

Eserin bu bölümünde dini inanın yansımalarını görülmektedir. Zaimoğlu burada Türklerin dini inancını okurlara aktarmıştır. Kişinin yaşayacağı hayat başından sonuna kadar Allah tarafından önceden belirlenmiştir ve buna da İslam'a göre kader denmektedir. Kader inancı Türk toplumunda alinyazısı kavramıyla açıklanır. Zaimoğlu alinyazısını Allah'ın kara tahtası olarak nitelemiştir.

Eserde Türk kültürünü yansıtan Türk mutfağından örnekler ve Türk sofrası kültürü ve adabı hakkında bilgiler verilmiştir. Örneğin:

Auf meinem Teller: mit Reis gefüllte Paprikaschoten. Der Herr des Hauses dankt Gott für die Gaben und wünscht uns allen eine gesegnete Mahlzeit (Zaimoğlu, 2015, s. 20).

Tabağında: pirinçle doldurulmuş biber. Evin reisi, verdiği nimetler için Allah'a şükrediyor ve hepimize afiyet olsun diyor.

Yazar, Alman mutfağında biber dolması olmadığı için betimleyerek anlatmıştır. Biber dolması Türk kültürüne ait bir yemektir. Ayrıca bu alıntıda dini inanışın yansımaları göze çarpmaktadır. İslam dininde nimetlerin Allah tarafından gönderildiğine inanılır ve bunun için şükredilir. Aynı örneği bir sonraki alıntıda da görmekteyiz. Romanın ana karakteri Wolf, yemeğini yedikten sonra annesine teşekkür eder, kadın ise aşağıda verilen cümle ile asıl nimetin Allah tarafından gönderildiğine, onun sadece bir aracı olduğuna dikkat çeker.

Ich danke Bayka Hanim für das Essen. Sie sagt: Gott füllt unsere Mägen, ich bin nur seine Handlangerin." (Zaimoğlu, 2015, s. 21)

Bayka Hanım'a yemek için teşekkür ediyorum. Diyor ki: Allah karnımızı doyuruyor, ben sadece bir aracıyım.

Zaimoğlu Türk mutfağına ait yemeklere sık sık değinmiştir. Aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi yazar Türk mutfağına ait olan kabak tatlısını betimlemiştir. Aynı zamanda Türk sofrada adabından bahsetmiştir. Türk toplumunda yemekle oynamak hoş karşılanmamakta ve Wolf bu konuda uyarılmaktadır:

Nach einiger Zeit trägt sie das schwere Tablett herein, Derya muss unter ihren wachsamen Augen servieren. Kürbisscheiben, mit Walnussplittern bestreut, in Zuckersirup. [...] Ich häufe die Splitter zu einem kleinen Hügel: hochragender Berg im überfluteten Land. Ich werde ermahnt, ich darf nicht mit dem Essen spielen (Zaimoğlu, 2015, s. 39).

Bir süre sonra taşıdığı ağır tepsiyle içeri giriyor, Derya (misafirlerin) dikkatli bakışları altında hizmet etmek zorunda kalıyor. Şeker şurubu içinde, üzerine ceviz parçacıkları serpilmiş kabak dilimleri. [...] ceviz kırıntılardan küçük bir tepe yapıyorum: sular altında kalmış arazide yükselen bir dağ gibi. Yemekle oynamam konusunda uyarılıyorum.

Bunlara ilave olarak aşağıda verilen alıntılarda Türk mutfağına ait yemekler görmek mümkündür; örneğin kabak tatlısı, bamya, kuru fasulye, pilav veya patlıcan söğüş, Türk evlerinde sık sık pişirilip yenilen yemeklerdendir.

Zum Abendessen gibt es Auberginenpüree und Reis, ich esse mit kleinem Löffel und versuche, nicht zu schlingen, es schmeckt sehr gut (Zaimoğlu, 2015, s. 45).

Akşam yemeğinde patlıcan söğüş ve pirinç pilavı var, küçük bir kaşıkla yiyorum ve hızlı yememeye çalışıyorum çok lezzetli.

Tete serviert Kichererbsenpaste, sie legt mir zwei Stücke auf den Teller (Zaimoğlu, 2015, s. 121).

Tete humus veriyor, tabağıma iki parça koyuyor.

In der Wohnung riecht es nach frisch gekochten Okraschoten und Reis, ich bekomme sofort Hunger." (Zaimoğlu, 2015, s. 209)

Evin içi yeni pişmiş bamya ve pirinç pilavı kokuyor, hemen acıkıyorum.

Es gibt Reis und Bohnen (Zaimoğlu, 2015, s. 424).

Mumbar da Türk kültürüne ait bir yemektir ve küçükbaş hayvanların bağırsakları, bulgur ve etle hazırlanan bir iç harç ile doldurularak yapılır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde çokça tüketilen bir yemek türüdür. Yazar eserinde bu yemeğe yer vermiştir:

Sonuç

Bu çalışmada öncelikle iki eserde ele alınan Türk kültür öğeleri incelenip ortaya çıkarılmıştır. Bu bağlamda Pazarkaya'nın eserinde Türk kültürüne ait olan yemek kültürü, sofrada adabı, türküler, dini inanış, Türk misafirperverliği gibi öğeler gözlenmiştir. Zaimoğlu'nun eserinde ise yemek kültürü, sofrada

adabı, türküler, dini inanış, Türk misafirperverliği yanında Türk düğünleri, cenaze törenleri, kahve kültürü, Türk eğitim sistemi, milli değerler gibi farklı kültür öğelerine de rastlanmıştır.

Pazarkaya eserinde yemek kültüründen sadece dört kere bahsederken Zaimoğlu bu konuyu on altı kez ele almıştır. Her iki yazarda Türk kültüründe ekmeğin öneminden bahsetmiş ve Türk mutfağında sık sık yenen kuru fasulye pilava değinmiştir. Zaimoğlu bununla yetinmemiş, Türk mutfağına ait farklı yemek ve tatlılardan da bahsetmiştir. Ayrıca her iki yazar da Türklerin inancı gereği yemek yerken sağ elin kullanılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu örnekle ortaya çıkarılan önemli noktalardan birisi Türk toplumunun geleneklerinin birçoğunun dini kurallara dayanmasıdır.

Ayrıca Zaimoğlu, Pazarkaya'dan farklı olarak İslam dinin kurallarından bahsetmiştir. Pazarkaya'nın eserinde İslam dininin temeli olan namaz ve duadan sadece bir kez bahsedilirken, Zaimoğlu'nun eserinde dini kurallar ve yaşayış ayrıntılı bir şekilde defalarca ele alınmaktadır. Yazar ezan, abdest, namaz, oruç, anne babanın kutsallığı, dua, kutsal kitap, cennet cehennem ve kader inancı gibi konulara defalarca vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda İslam dininde yasak olan kul hakkı yemekten, iftira atmaktan, dedikodu yapmaktan, içki içmekten ve domuz eti yemekten bahsetmektedir.

Bu açıdan Zaimoğlu'nun eserinde Türk kültürünün yansımaları daha yoğun bir şekilde ele aldığı tespit edilmiştir. Bunun en büyük etkilerinden bir tanesi eserin Pazarkaya'nın ki gibi Almanya'da değil de Türkiye'de geçmesidir.

Zaimoğlu eserinde Pazarkaya'nın eserinden daha fazla kültür ögesine değinmekle kalmamış aynı zamanda Türk kültür öğelerini Pazarkaya'dan daha ayrıntılı ele almıştır. Bunda Zaimoğlu'nun eserinin roman olması da etkili olmuştur.

Pazarkaya'nın eserinde önemli olan istenilen mesajı, anlatmak ve konuyu fazla uzatmadan kısa ve öz bir şekilde aktarmaktır. Buna rağmen Pazarkaya'nın da eserinde Türk kültür öğelerine rastlamak mümkündür.

Sonuç olarak her iki yazarın eserinde de Türk kültür öğeleri tespit edilmiştir. Fakat birinci kuşak yazarları Almanya'ya misafir işçi olarak göç ettiklerinden dolayı farklı sıkıntılar yaşamışlardır. Pazarkaya Almanya'ya işçi olarak gitmemiş olsa da kendi memleketinin insanların sıkıntılarını ele almıştır. Bu sebeple ilk kuşak yazarlarının eserleri misafir işçiler hakkında belgeler niteliğindedir.

İkinci kuşak yazarları ise genellikle Almanya'da doğdukları veya küçük yaşta oraya gittiklerinden dolayı eserlerinde farklı konuları ele almışlar ve ikinci kuşak yazarı Zaimoğlu'nun eserinde Türk kültür öğeleri daha fazla tespit edilmiştir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, N. (Ed.). (1976). *Turkish Workers in Europe 1960-1975: 1960-1975 a socio-economic reappraisal* (Vol. 19). Brill.
- Abadan-Unat, N. (2002). *Bitmeyen göç*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ackermann, I., and Harald W., (Ed.) (1986). *Eine Nicht nur deutsche Literatur: zur Standortbestimmung der "Ausländerliteratur"*. Piper
- Akgür, Z. (1997). *Türkiye'de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgeler Arası Dengesizlik (1970-1993)*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Akıncı, B., Ahmet N., & Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 58-83.
- Aksoy, E. (2010). Almanya'da yaşayan üçüncü kuşak Türk öğrencilerin kimlik algılamaları ve buna bağlı olarak karşılaştıkları ayrımcılık sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12 (12), 7-38.
- Aktürk, Aysegül. *Interkulturelles Lernen am Beispiel von türkischer Migrantenliteratur im Deutschunterricht*. diplom. de, 2008.
- Alev Tekinay; Dazwischen. <http://www.poesiepfad.de/documente/Tekinay%20-%20Dazwischen.pdf>, 32.12.2022)
- Algan, Nesrin, and Özlen Küneç. "Transboundary Population Movements: Refugees Environment and Politics." *The Turkish Yearbook of International Relations* 28 (1998), 75-103.
- Alyakut, Ö., & Küçükkömürlü, S. (2018). Geleneksel Bir Ekmek Çeşidi: Yufka Ekmeği (A Traditional Bread Type: Yufka). *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 379, 395.
- Asutay, H., & Çarıkçı, T. (2015). Göçün ellinci yılında Almanya'da yükselen değer: Türk-Alman göçmen yazını. *Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 17-32.
- Aytaş, G. (2003). Türkülerde turna. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*, 28, 13-33.
- Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). Göç meselesinde temel kavramlar. *Hece İnceleme*.
- Başkurt, İ. (2009). Almanya'da yaşayan Türk göçmenlerin kimlik problemi. *HAYEF Journal of Education* 6 (2), 81-94.
- Çakır, S. (2011). Geleneksel Türk kültüründe göç ve toplumsal değişim. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2011(24), 129-142.
- Doğan, A. A. (2001). Türkiye'den Almanya'ya göçün 40. yılında beklentiler ve gerçekler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 17-37.
- Ekici, Süleyman, and Gökhan Tuncel. "Göç ve insan." *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi* 5.1 (2015): 9-22.
- Emine-Çakır, Ü. (2022). Gelin kuşağı: bekâret kuşağı mı bereket kuşağı mı?. *Milli Folklor*, 34(134).
- Erişkon, B. (1992). Almanya'da yazanlardan yazılanlardan seçmeler, *Hürriyet Gösteri*, 144,23-24.
- Eryılmaz A. ve Jamin M. (1998) *Yabancı sığınan olur Türkiye'den Almanya'ya göçün tarihi*. Almanya: Klartext Verlag
- Esser, H., Lucke, D., Klein, H. J., Gukenbiehl, H. L., Waldrich, H. P., Kandil, F., ... & Zimmermann,

- G. E. (2003). Akkulturation. in Grundbegriffe der Soziologie (pp. 1-31). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden.
- Gelekçi, C. (2014). Türkiye'den Yurt Dışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram:"Almancılar". Hütad, (21).
- Göçer, A. (2012). Dil-kültür ilişkisi ve etkileşimi üzerine. *Türk Dili*, 729(1), 50-57.
- Güvenç, B. (1994). İnsan ve kültür (6. baskı). Remzi Kitabevi
- Güvenç, B. (1997). *Kültürün ABC'si* (Vol. 67). YKY.
- Han, P. (2016). Soziologie der Migration: Erklärungsmodelle, Fakten, politische Konsequenzen, Perspektiven (Vol. 2118). UTB.
- Hans, S. (2010). Assimilation oder Segregation?. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/almanyada-neonazilerin-molln-kentinde-3-turku-oldurmesinin-uzerinden-30-yil-gecti/2744856> (son erişim: 30.12.2022)
- <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/almanyada-bir-turk-mahallesi-kucuk-istanbul-kreuzberg-40065587> (son erişim: 30.12.2022)
- Hui, B. P. H., Chen, S. X., Leung, C. M., & Berry, J. W. (2015). Facilitating adaptation and intercultural contact: The role of integration and multicultural ideology in dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 45, 70-84.
- In bester Gesellschaft.Zirvedekiler gefördert vom bundesministerium für Bildung und Forschung. Vom Gastarbeiter zum Deutsch –Türken Dr. Rheinhardt von Leoprechting
- In bester Gesellschaft.Zirvedekiler gefördert vom bundesministerium für Bildung und Forschung. Von der Anwerbung zur Intergration, Prof.Dr.Rita Süßmuth
- Kahraman, F. (2018). Koşullu konukseverlikten hoşnutsuzluğa: Almanya'da yükselen yabancı düşmanlığını türk göçmenler üzerinden okumak. *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 14 (53), 209-228.
- Karakaya, İ. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. A. Tanrıoğen (Edt.) Bilimsel araştırma yöntemleri. Anı.
- Kongar, Emre (1984). Kültür üzerine. Çağdaş Yayınları
- Namal, Y. (2012). Türkiye'de 1933–1950 Yılları Arasında Yükseköğretime Yabancı Bilim Adamlarının Katkıları. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, (1), 14-19.
- Oktay, A. T. İ. K. (2015). *Gurbetçinin edebiyatı*. Diyalog Interkulturelle Zeitschrift Für Germanistik, 3(1), 99-101.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183-215.
- Polat, S. (2020) Türkiye'deki geçici koruma altındaki yabancıların kurumlar ile uyumu. *Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 57-72.
- Saleh, Arig. Rezeption arabischer Migrationsliteratur in Deutschland: eine Untersuchung am Beispiel der in Deutschland lebenden syrischen Autoren. Diss. 2011. 27
- Salim, M. (19.09.2011). Almanya'da göçmen edebiyatı, Neuesleben-Yenihayat Gazetesi. <https://yenihayat.de/2011/09/19/almanya%E2%80%99da-gocmen-edebiyati/> son erişim: 01.12.2022
- Schührer, Susanne. "Türkeistämmige Personen in Deutschland: Erkenntnisse aus der Repräsentativ untersuchung" *Ausgewählte Migrantengruppen in Deutschland*

- Spohn, Margret. Türkische Männer in Deutschland: Familie und Identität. Migranten der ersten Generation erzählen ihre Geschichte. transcript Verlag, 2002.
- Talas, M., G. Çatılı Özen vd. (2019). *Kültürel Antropoloji*. Lisans Yayıncılık
- Turan, A. (1991). Törelimizde kalın (başlık) adeti. *Milli Folklor*, 2(12), 39-42.
- Türk Dil Kurum Online Sözlüğü, <https://sozluk.gov.tr/> (son erişim: 28.09.2022)
- Türk Dil Kurumu, <https://sozluk.gov.tr/> (son erişim: 26.08.2022,
- Ünver, C. (2003). Almanya'ya Türk işgücü göçü: geçmişten geleceğe sorunlar, imkânlar ve fırsatlar. *Journal of Social Policy Conferences*. No. 45.
- Wilpert, C. (2007). *Göçte cinsiyet ve istihdam*. Kaya, A. ve Şahin, B.(Der.) Kökler ve Yollar Türkiye'de Göç Süreçleri içinde, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 158-184.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Anı Yayıncılık.
- Yaşar, H. (2012). Ahmet Ümit'in Beyoğlu Rapsodisi'nde mekân olarak "Beyoğlu". *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21 (2), 37-58.
- Yaşar, H. (2017). Osmanlı kapısında büyüyen Gayrimüslim bir halk: İstanbul Ermeni Toplumunu. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 94-104.
- Yaşar, H. (2017). Samiha Ayverdi'nin eserlerinde mürebbiye eğitiminin yansımaları. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10, 486-501.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, O. (2016). Almanya'daki başarılı entegrasyon örnekleri-rol model olarak Türkler. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 24, 303-318.
- Zafer, A. B. (2016). Göç çalışmaları için bir anahtar olarak "kültürleşme" kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(30), 75-92.
- Zengin, D. (2000). Göçmen edebiyatı'nda yeni bir yazar. Mehmet Kılıç ve "fühle dich wie zu hause" adlı romanı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 40(3-4), 103-135.
- Zengin, D. (2011). *Alman edebiyatı 19. yüzyıldan günümüze kadar edebi devirler, önemli yazarlar, eserleri ve eserlerden okuma parçaları*. Pelikan Yayınları.
- Zengin, E. (2010). Türk-Alman edebiyatına tarihsel bir bakış ve bu edebiyata ilişkin kavramlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, 12 (12), 329-349.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında çıkar çatışması olmamıştır.